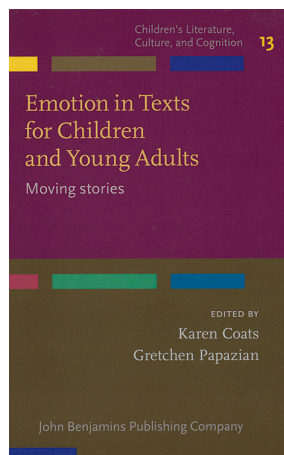

Review/Recension

KAREN COATS OCH
GRETCHEN PAPAZIAN (RED.)
**EMOTION IN TEXTS
FOR CHILDREN AND
YOUNG ADULTS**
Moving Stories

Amsterdam: John Benjamins Publishing
Company, 2023 (242 s.)

I centrum för Karen Coats och Gretchen Papazians antologi *Emotion in Texts for Children and Young Adults. Moving Stories* (2023) står frågan om känslornas plats i barnlitteraturen. I inledningen, som erbjuder en både teoretisk och historisk överblick av känslornas olika funktioner, pekar de på att vi som läsare förväntar oss att minnesvärda berättelser "move us in some way" (1). Föreställningen att känslor handlar om rörelse finns lägligt nog inbyggd redan i det engelska ordet *emotion*, som de vill tolka som en metafor för hur kroppars rörelser samspekar med en rörelse mellan psykologiska och mentala tillstånd. De grekiska stoikerna utpekas som en viktig filosofisk skola i sammanhanget eftersom de bestämt hävdade att den dygdige bör bekämpa själens fladdrande (grek. "ptoia"). Inom stoicismen är fysiska reaktioner som smärta och irrationella passioner förknippade med oönskade kroppsliga rörelser. Coats och Papazians genomgång av hur begreppet känsla (emotion) förändras över tid är givande om än kortfattad. Det är stora kliv mellan stoikerna, Descartes, Thomas Brown och Michael Burke. Här blir det tydligt att redaktörerna snabbt vill komma fram till det egna ämnet: hur kan affektstudier bidra till förståelsen av känslor och affekt i berättelser för barn och unga? Affektperspektivet är väletablerat inom barnlitteraturforskningen och inledningen skisserar en bild av fältet genom en rad forskare som gett olika men ändå värdefulla bidrag till detta ganska svåravgränsade ämne. Några barnlitteraturforskare som omnämns i förbifarten är Nicola Daly, Bettina Kümmerling-Meibauer och Jörg Meibauer, Maria Nikolajeva, Tatsuko Ochiai, Maria Silva-Diaz,

©2023 Olle Widhe. This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons CC BY 4.0 License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), permitting all use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited. Any included images may be published under different terms. Please see image captions for copyright details. Citation: *Barnboken - tidskrift för barnlitteraturforskning/Barnboken: Journal of Children's Literature Research*, Vol. 46, 2023 <http://dx.doi.org/10.14811/clr.v46.793>

Rebecca Chaplan, Catherine Robson, Lydia Kokkola, Lydia Wistisen, Margrete Lamond och David Rudd.

Den närmaste föregångaren till *Emotion in Texts for Children and Young Adults*, när det kommer till antologier på det barnlitterära fältet, är Kristine Moruzis, Michelle J. Smiths och Elizabeth Bullens *Affect, Emotion, and Children's Literature. Representation and Socialisation in Texts for Children and Young Adults* (2018). De båda böckerna skiljer sig åt genom att bidragen i den tidigare orienterar sig mot historiska och teoretiska perspektiv medan den senare har en mer samtida och global inriktning. Coats och Papazians antologi innehåller bidrag som inte bara omfattar barnlitteratur från det anglosaxiska språkområdet, utan också från Colombia, Indien, Kina och den nordamerikanska ursprungsbefolkningen Asiniskaw İthiniwak. Samtidigt ligger antologierna förhållandevis nära varandra, då de utgår från liknande teoretiska ramverk och mer eller mindre uttryckligen betraktar barnlitteraturen som ett pedagogiskt verktyg för emotionell socialisering. Det finns anledning att återkomma till synen på läsning som socialisering av känslor lite längre fram, men först vill jag stanna vid antologins hantering av de på fältet centrala begreppen affekt (affect) och känsla (emotion).

Viktiga affektteoretiska poänger brukar vara att det som i vardagligt språk beskrivs som känsla och förnuft inte går att hålla isär och att motsättningen mellan kropp och tänkande är begränsande och lätt leder fel. Känslor är inte heller att betrakta enbart som inre psykologiska tillstånd eller subjektiva upplevelser utan bör förstås som sociala och kulturella praktiker. Det är vanligt att begreppen *affekt* och *känsla* särskiljs genom att den förra sägs beskriva sinnliga, fysiologiska reaktioner och den senare hur dessa fysiologiska reaktioner får mening genom tidigare upplevelser och erfarenheter. Begreppen affekt och känsla har fått brett genomslag inom kognitiv och neurovetenskaplig forskning, där det talas om grundläggande känslor som lycka, rädsla, ilska och avsmak, som är evolutionärt bestämda, till skillnad från sociala känslor som måste tränas upp. I linje med detta slår Moruzi, Smith och Bullen fast: "If emotions are subjective and personal, affective intensities are pre-personal or pre-individual" (4). Coats och Papazian väljer ett liknande sätt att skilja mellan begreppen och menar att en individ har känslor (emotions) men påverkas (is affected) av sin omgivning, människor och ting. *Emotion in Texts for Children and Young Adults* vilar på denna åtskillnad men de olika kapitlen hanterar distinktionen mer tygellöst. Redaktörerna är uppenbarligen medvetna om detta – även om de själva håller fram distinktionen som värdefull erkänner de att antologins olika

författare använder begreppen mer eller mindre synonymt. I sin helhet blir antologin kort sagt ett prov på fältets teoretiska spretighet och en signal om att barnlitteraturforskningen på gott och ont fortfarande saknar en sammanhållen, välfungerande förståelse av vad affekt är.

Kulturteoretikern Sara Ahmed är flitigt använd genom hela Coats och Papazians antologi och frågan är om hon möjligen hade kunnat komma in som en hjälpande hand just här – inte för färdiga definitioner, men för att hon kritiserar en alltför skarp åtskillnad mellan affekt och känsla. Flera antologibidrag ansluter till Ahmeds idé om att känslor kan beskrivas som sociala och delade och inte enbart ska betraktas som subjektiva uttryck för inre tillstånd. Men även hennes syn på förhållandet mellan affekter och känslor hade kunnat problematisera och ge systematik åt begreppsanvändningen. I det nyskrivna efterordet till *The Cultural Politics of Emotion* (2014, första upplaga 2004) hävdar Ahmed exempelvis att allteftersom affektstudier under 2000-talet etablerat sig som ett gångbart akademiskt perspektiv har affekt kommit att föredras framför känsla. Hon anser att (alltför) många boksidor har ägnats åt att göra affekter till ett studieobjekt med tydliga gränser just för att det ska vara rimligt att tala om fältet affektstudier. Denna vetenskapliga praktik har i sin tur inneburit att affekt och känsla ställs mot varandra och att affekter har framställts som direkta, opersonliga och biologiskt betingade mekanismer utanför subjektets känsleregister. Ahmed skriver:

I was not then (and I am still not now) interested in distinguishing affect and emotion as if they refer to different aspects of experience. If anything, it was important for working through my argument not to assume or create separate spheres between consciousness and intentionality, on the one hand, and physiological or bodily reactions on the other. (Ahmed 208)

Emotion in Texts for Children and Young Adults lyckas inte helt övertyga om nyttan med en skarp distinktion mellan affekt och känsla. På det stora hela tror jag faktiskt att barnlitteraturforskningen skulle vinna på att lyssna till Ahmeds förmaning och undvika att betrakta dem båda som ömsesidigt uteslutande. Snarare än att söka kontraster mellan affekt och känsla kan man då hävda att affektperspektivet har potential att ge oss ny förståelse för hur känslor tar plats i texter och inverkar på läsandet. Frågor om hur känslor vidhäftar och genom-syrar meningsskapandet – till exempel hur berättandet engagerar läsarens sympatifördelning i olika riktningar och gestaltar känslor

som genomsyras av mening, värderingar och idéer – är tveklöst grundläggande för att förstå barnlitteraturens särskilda tilltal och funktion. Det är också i grund och botten detta som Coats och Papazian pekar ut som antologins huvudsakliga intresseområde: "a desire to understand and experience emotions is a key driver of our interests in stories, and, in the end, the emotions we experience while reading are what move us to take action or make changes in our own lives or the lives of others" (2).

Antologin består av tio kapitel som fokuserar vad som inledningsvis benämns barnlitteraturens "affektiva rum". De tre första kapitlen behandlar bilderböcker från olika perspektiv. Med hjälp av neurovetenskap undersöker Margrete Lamond hur människans visuella system stimuleras av bilderböckernas kontraster och ljusstyrka, vilket i sin tur potentiellt stimulerar känslor och betydelser i läsningen. Susanne C. Ylönen och Marleena Mustola analyserar i stället mörkrets känsloladdade funktion i bilderboken utifrån Edmund Burkes estetiska teori om det sublimala. Valeria M. De La Vega Fernández belyser hur barns rädslor gestaltas i illustrationerna till två olika utgåvor av Ivar Da Colls bilderbok *Tengo Miedo* (1989/2012) om monster. Kellie Deys kapitel handlar om smärta och sorg i Disneys *Frozen* (2013) och Pixars *Inside Out* (2015) i ett genusperspektiv. Även Mary Jeanette Moran anlägger genusperspektiv och granskar kopplingen mellan skildringen av kön och känslor. Robyn Dennison undersöker skildringen av sorg, depression och melankoli i litteratur för unga vuxna. Sakshi Dogra skriver om självförtroende i indisk litteratur och Lidong Xiang om känslor i den kinesiska barntidningen *Little Friend*. Naomi Lesleys kapitel handlar om frustration, skam och nyfikenhet i böcker som skildrar motvilliga läsare och berör relaterade frågor om klass, genus och ras. Det sista kapitlet av Margaret Dumas, Mavis Reimer och Doris Wolf undersöker känslor sammankopplade med dekolonialisering i *Pisim Finds Her Miskanaw* (2020) av William Dumas och Leonard Paul. Sammanfattningsvis undersöker antologins kapitel hur barnlitteraturen skildrar känslor och framställer affektiva rum i olika geografiska områden och skilda medier och texttyper, som bilderböcker, barntidningar och Disneyfilmer.

Men vad är då ett affektivt rum (affective space)? Kanske kan man säga att litteraturen iscensätter affektiva rum genom det sätt på vilket personer, miljöer, stämningar, konflikter och handlingsförlopp gestaltas. Ett affektivt rum är vidare att betrakta som en plats för samspel, där upplevelse och förståelse skapas, snarare än som ett textobjekt vilket ska tolkas eller genrebestämmas. Fördelen med begreppet är att det inte nödvändigtvis står i motsatsställning till

känslor, utan i stället signalerar att känslor och kroppslighet är en viktig del av meningsskapandet. Affektiva rum erbjuder vägar till att förstå berättelser och personer i dem, men också egna och andras känslor samt eventuella konsekvenser av känslor. Flera av bidragen undersöker följaktligen pedagogiska aspekter av barnlitteraturens olika sätt att upprätta affektiva rum. I några av artiklarna ligger analysen av textens affektiva rum också till grund för en reflexion över huruvida barnlitteraturen utformar affektiva rum som skyddar läsaren från farliga känslor. Ett exempel på detta är Lamonds kapitel "Brightness, Dramatic Irony, and Risk in *A Perfect Day* and *Grandpa Green*". Lamond menar att bilderbokens användning av ljusa och mörka toner kan aktivera ofrivilliga känslomässiga reaktioner som påverkar läsningen på en förmedveten nivå. Det ligger en hel del i att exempelvis ljus och mörker påverkar stämnings- och känsloläget i en berättelse på sätt som inte alltid går via den analytiska läsningens benämningen. Men om det affektiva i en bilderbok verkligen kan sägas komma före eller vara något helt annat än erfarenhet och mening kan inte besvaras av litteraturanlys. Lamond löser det hela genom att söka sig till neurovetenskapen och evolutionär litteraturvetenskap, och personligen blir jag inte helt övertygad. Exempelvis går den grundläggande existentiella känsla som gestaltningen i Lane Smiths *Grandpa Green* (2011) söker sig mot helt förlorad i Lamonds analys. I *Grandpa Green* gestaltas gammelfarfars tilltagande glömska och långsamma uppgående i naturen genom att hans minnen ges skepnaden av formklippa buskar i gröna färger. Lamond själv väljer att förklara bokens skildring av den gamle mannens minnen i form av klippa buskar med att författaren pedagogiskt försöker tona ned minnenas emotionella farlighet. Men boken handlar inte om specifika minnen utan om betydelsen av att ha individuella minnen, minnen som gör relationer unika och medmänniskor möjliga att sörja. *Grandpa Green* är älskad men löses långsamt upp i konturerna för att försvinna in i helheten.

Min summariska sammanfattning av antologins tio kapitel gör naturligtvis inte rättvisa åt de perspektiv och uppslag som erbjuds. Men den visar att *Emotion in Texts for Children and Young Adults* sammantaget riktar in sig på ett brett spektrum av känslor, hur de skildras för barn och får mening för läsaren. Det är synd att de olika bidragen inte har nått fram till en gemensam förståelse av de centrala begreppen affekt och känsla. Men de olika kapitlen ger samtidigt en mångfasetterad metodologisk karta över hur känslor kan analyseras i barn- och ungdomslitteraturen. Lite tveksam ställer jag mig till att alltför ensidigt betrakta barnlitteraturen som en socialisering

av känslor eller som en övning i att hantera olika känslotillstånd. I anslutning till undersökningen av barnlitteraturens affektiva rum efterlyser jag mer inkännande analyser av vad som kan benämnas existentiella känslor, det vill säga känslor av samhörighet, ansvar och gemenskap – och deras spänningsfyllda förhållande till känslor av främlingskap, alienation och utsatthet. Existentiella känslor rör vår plats i världen och de finns onekligen närvarande i barnlitteraturen. Många gånger flätas de samman med berättelsernas centrala konflikter och skildringen av hållbara eller ohållbara relationer i det stora och det lilla. Det är känslor genomsyrade av betydelse. En inte försumbar del av svaret om känslornas plats i barnlitteraturen står nog att finna här. För är det inte existentiella känslor som i slutändan gör djupast och mest varaktigt intryck på såväl barn- som vuxenläsare?

Olle Widhe
Professor i litteraturvetenskap med didaktik
Göteborgs universitet